

No parlaré d'arquitectura, 32_ **Una màquina per a elevar els somnis**

Hi ha una idea mitològica que sempre m'ha interessat molt. El primer arquitecte és Dèdal. Va construir el laberint de Creta, tota una seqüència enorme de murs. És primera idea de l'arquitecte treballant amb la gravetat. El seu fill era Ícar, que, estant-ne fins als nassos d'aquesta mena d'arrelament, pretenia volar. Sobrepassar els límits de la gravetat. La relació de la gravetat com a problema i la voluntat de volar està dins la lògica del constructor. La terra ens atrau, i al mateix temps hi ha la voluntat d'alliberar-se d'això i flotar per sobre del món.

Per tant als edificis que fem intenten volar per alliberar la terra. L'edifici pot ser una muntanya, una mena de castell que puja cap amunt o pot ser alguna cosa que estigui flotant. Jo sóc més aviat d'intentar fer això segon. Al món contemporani, on la terra està més ocupada, ens convé deixar-la passar. Que l'edifici no sigui un altre obstacle en mig del pla. Al cas de la Filmoteca vam provar de donar prioritat a la plaça que té al davant. La plaça travessa l'edifici i continua fins el carreret que vam generar al darrera. O sigui que és un edifici, en aquest sentit, clarament públic. Estàs a un espai interior amb condició d'espai exterior. La matèria em pesa. Estic més interessat per la lleugeresa que per la densitat, o per l'estabilitat. Estic interessat en la transparència, però no el sentit més clàssic de la paraula referit al vidre. Estic interessat en l'efímer més que en la solidesa intemporal i immaterial de les coses. Sempre he intentat accentuar les condicions més immaterials. La llum, la reflexió...

Així s'explicava en Josep Lluís Mateo quan el cineasta Isaki Lacuesta(1) li va preguntar per l'entrada de l'edifici de la Filmoteca de Catalunya que l'arquitecte havia acabat pocs anys abans al Raval de Barcelona. És una maneres més boniques en que mai hagi sentit explicar-se a un arquitecte.

S'implica parlar de context: Aquest edifici, com alguns altres realitzats a la zona, ha estat qualificat com un projecte de renovació urbana. Aquesta etiqueta, bo i benintencionada, és una de les que més mal ha fet darrerament a la nostra professió. D'entrada perquè si es parla de projectes de renovació urbana és perquè s'assumeix que n'hi ha d'altres que no ho són. I és fals. Tota arquitectura que no tingui en compte la ciutat d'una manera o d'una altra no és arquitectura. També ha passat el contrari: aquest paraigües ha emparat projectes que mai funcionarien sense l'adjectiu oportú per intrascendents, per decebedors, per mediocres.

La renovació urbana és majorment una tasca política. A la segona meitat dels 80 es va renovar la Plaça Reial de Barcelona seguint un projecte de Correa i Milà. Va funcionar perquè l'Ajuntament

va convidar destacades personalitats del món cultural a viure-hi i va instal·lar policia a la zona per a garantir-ne la seva seguretat fins que aquesta va ser pacificada. L'arquitectura, tan la dels edificis que tanquen la plaça (una intervenció decimonònica de Daniel Molina) com la de la reforma eren brillants. D'haver estat pitjor és probable que l'operació no hagués pogut tirar endavant. Però la decisió va ser política. La Filmoteca s'emplaça a un punt calent del Raval, protestat gairebé diàriament pels veïns per la presència de narcopisos que afecten greument la convivència de la zona. La solució a això haurà de ser necessàriament política. L'edifici, però, pot ajudar (i ajuda) en una cosa: la gent té una excusa per anar-hi. La qualitat de la seva arquitectura no n'és aliena.

La primera decisió per a projectar l'edifici va ser traslladar les sales de cinema sota terra creant així un buit i un ple. L'edifici no és l'edifici: és l'edifici i la plaça del davant, una plaça que no pot desaparèixer perquè, de fet, és la coberta de les sales de cinema. El buit i el ple enfrontats seran la clau de tot el que passarà al lloc. La decisió és lògica: una filmoteca és un lloc on la gent va a veure cinema (i millor que aquesta gent es quedi més o menys a prop de la planta baixa. El soterrani no és mal lloc, tenint en compte que la llum natural no es necessita per a res a una sala de cinema). També és un lloc on es gestionen imatges. Això requereix tan d'una administració com de sales de biblioteca i altres dependències per l'estil, elles soles de mida suficient com per a conformar un edifici de la mida exacta que la ciutat necessitava en aquell lloc. Els usuaris de l'edifici puguen. La gent que va al cinema baixa.

Segon, el carrer d'Espalter s'havia de mantenir. No era una decisió òbvia. Per a fer tota aquella zona van entrar bulldozers, molts bulldozers. Van arrasar una part importat del barri (formada, és cert, per habitatges de molt baixa qualitat i de difícil reforma) que es va haver de refer tota amb edificis de nova planta que es podien posar literalment on es volgués. En Mateo va triar posar el seu edifici allà on n'hi havia hagut un altre: es manté la caixa urbana (o sigui, la secció del carrer), es mantenen els fluxos naturals. Es manté la identitat.

Tercer, gairebé tot el que és opac és estructura. En Mateo volia que la pròpia plaça fos una gran sala de cinema. El lloc lògic on posar la pantalla és la façana de la Filmoteca. Si aquesta es forma per una paret massissa millor que millor. Les parets tenen la gràcia d'aguantar-se a sí mateixes i poder aguantar moltes altres coses pel camí. Així que la decisió de posar una pantalla pantalla arrossega unes façanes estructurals que suporten unes potents bigues que suporten els terres. L'edifici ja està fet. Addicionalment aquestes estructures són grans. Molt més grans

que qualsevol dels edificis d'habitatges que envolten la intervenció. Grans murs foradats per grans buits. Grans bigues que requereixen sostres alts. L'escala de l'edifici és l'escala d'allò públic, i juga perfectament amb l'escala més petita dels edificis d'habitatge de l'altra banda del carrer d'Espalter. Res nou un altre cop: penseu en una catedral gòtica o en la seu d'un ajuntament posats al mig d'un nucli urbà: l'escala de les portes, dels buits, de les parets, no és l'escala del carrer. És l'escala de la funció de l'edifici. Resulta fàcil trobar-se portes gòtiques de deu, dotze metres d'alçada obertes contra carrers de quatre metres on difícilment es poden veure senceres. Aquí es fa exactament el mateix.

Quart, el material: formigó bast, deixat sense revestir. Un formigó texturitzat, amb les cicatrius dels armats especials(1) a la vista, un formigó que s'explica a sí mateix, càlid, sever. Ferro. Llautó. Vidre. Quan toquem l'edifici ens explica una història.

Cinquè i més important: L'explicació d'en Josep Lluís Mateo. L'edifici vola. L'edifici és un lloc on vas a veure-hi obres que fan somniar. L'arquitectura ho reflecteix elevant-se. Desenganxant-se del terra. Deixant grans àrees de sòl que li passa per sota sense suports, un lloc convertit en un rellotge en virtut de les ombres canviants dels sostres que planen. L'edifici acull gent sota seu i es converteix en lloc de trobada. L'edifici es forada de banda a banda i allà hi ha l'entrada. No es necessita cap cartell. L'edifici és en sí una infraestructura. Just com aquelles de l'antiguitat que tots coneixem: un coliseu, un panteó, unes termes. Però és un cinema que algun dia envellirà i servirà d'orientació als passavolants despistats, que podran somniar-hi fins i tot sense saber què s'hi fa a dins mentre els venedors de cerveses pirates s'aixopluguen a l'ombra dels voladissos.

I això és fer ciutat.

Foto: Jaume Prat.

(1) També hi havia la Jelena Prokopljevic.

(2) El formigó estructural d'aquest edifici es porta al seu límit, i els ferros que s'hi posen dins han d'estar tensos com cordes d'arc al moment d'abocar el formigó. Després aquesta tensió s'allibera, el material queda comprimit i aguanta millor totes les tensions que l'estructura li fa suportar. Té alguna cosa d'èpic.